

RAPPORT 2022

Förstärkt stöd avseende svenska med yrkesinriktning

PUBLICERAD: 2022-09-30

UPPDATERAD: –

DNR: MYH 2021/5232

ISBN: 978-91-89163-66-9

Myndigheten för yrkeshögskolan

Myndigheten för yrkeshögskolan
Diarienummer: MYH 2021/5232
ISBN: 978-91-89163-66-9
Omslagsbild: Scandinav
Västerås 2022-09-30

Sammanfattning

I juni 2021 fick myndigheten i uppdrag av regeringen att arbeta med förstärkt stöd avseende svenska med yrkesinriktning (SMY).¹ Uppdraget innebär att myndigheten ska utveckla stöd till utbildningsanordnarna inom yrkeshögskolan avseende hur insatsen svenska med yrkesinriktning kan planeras och genomföras. Vidare ska myndigheten utveckla informationen om insatsen till såväl studerande som till utbildningsanordnare. Myndigheten ska också lämna förslag på hur svenska med yrkesinriktning kan utvecklas och därvid, om så bedöms lämpligt, föreslå hur incitamenten kan stärkas för utbildningsanordnare att erbjuda svenska med yrkesinriktning till studerande som bedöms ha nytta av insatsen.

Syftet med uppdraget är att fler studerande med annat modersmål än svenska, som har behov av insatsen, ska få ta del av den och att detta på längre sikt ska leda till att fler kan slutföra sin utbildning och gå vidare till ett arbete. Uppdraget ska redovisas till Utbildningsdepartementet, senast den 30 september 2022.

Myndigheten har utvecklat stöd till utbildningsanordnarna inom yrkeshögskolan avseende hur insatsen svenska med yrkesinriktning kan planeras och genomföras genom att anordna webinarium och dialogmöte. Härigenom uppmärksammades anordnarna även på att insatsen existerar och de fick relevant information om gällande regelverk och myndighetens praxis. Webbinariet har spelats in och finns tillgängligt på myndighetens Youtubesida. Vidare har myndigheten uppmärksammat att ansökningsförfarandet behöver utvecklas. Myndigheten har också utvecklat information till såväl studerande som till utbildningsanordnare, detta genom att annonsera om insatsen samt uppdatera och översätta webbsidor till flera olika språk.

I syfte att utveckla insatsen har myndigheten undersökt om det är möjligt att bedriva undervisningen i en annan mer effektiv form och därvid kommit fram till att det är möjligt att ha särskilda kurser som avser svenska med yrkesinriktning. För den som redan arbetar men har behov av att förbättra sin yrkessvenska kan en kurs i yrkessvenska ge de kunskaper som saknats. Genom en relativt kort kurs finns därmed möjlighet till utbildning som möter de behov som finns på arbetsmarknaden. Det är också möjligt att ställa förkunskapskrav på godkända betyg i relevanta delar av svenska ett till tre respektive svenska som andra språk ett till tre. Detta innebär att nivån på kursen i yrkessvenska kan höjas vilket sannolikt innebär att de studerande har bättre förutsättningar för att tillgodogöra sig utbildningen.

Anordnaren kan vid behov arrangera behörighetsgivande förutbildning. På detta sätt skapas en framkomlig väg för de som saknar kunskaper i det svenska språket på gymnasienivå. Dessa två utbildningsformer, kort yrkeshögskoleutbildning och behörighetsgivande förutbildning, kan med fördel även anordnas som uppdragsutbildning.

För den som inte är bekant med det yrke som kursen i svenska är inriktad på, blir det sannolikt svår att tillgodogöra sig undervisning i yrkessvenska i form av en fristående kurs. I dessa fall förordas därför undervisning i svenska med yrkesinriktning i sin nuvarande form parallellt med den ordinarie yrkeshögskoleutbildningen. Att införa betygssättning på denna undervisning kan i sig motivera de studerande till att vilja läsa svenska med yrkesinriktning. Att på papper kunna visa att man behärskar den yrkessvenska som behövs bör vara gynnsamt för den som söker arbete.

För att stärka incitamenten till att fler anordnare erbjuder studerande med behov undervisning i svenska med yrkesinriktning avser myndigheten att se över möjligheten att ge en schablonersättning i stället för att ersätta faktiska undervisningskostnader.

¹ Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Myndigheten för yrkeshögskolan, Regeringsbeslut 2021-06-23, U2021/03055 (delvis), U2021/03131

Som en del i detta uppdrag har myndigheten utrett om det finns yrkesområden inom vilka det är av större vikt att kunskaperna i yrkessvenska är goda. Detta kan bland annat utgöra underlag för hur myndigheten riktar information och stöd framöver.

Innehållsförteckning

1	Uppdraget	6
2	Bakgrund.....	6
2.1	Yrkehögskolan	6
2.2	Svenska med yrkesinriktning	6
2.3	Tidigare regeringsuppdrag inom området	7
2.4	Utvecklingsinsatser	7
3	Genomförande	7
4	Gällande bestämmelser	8
5	Myndighetens praxis	8
6	Underlag	9
6.1	Ansökningar och beslut.....	9
6.2	Studerande	9
6.3	Examensgrad.....	10
6.4	Utbildningsanordnare	10
6.5	Kostnader.....	11
6.6	Dialogmöte.....	11
6.7	Intervjuer.....	12
6.8	Yrkesområden inom vilka det krävs hög språklig kommunikativ förmåga	13
6.9	Yrkesområden med många utrikes födda	14
6.10	Demografi och yrkesprognoser	14
7	Analys och slutsatser	15
7.1	Vad innebär bestämmelserna om SMY?.....	15
7.2	Förändringen av antal ansökningar och studerande	16
7.3	Examensgrad och anställningsgrad	16
7.4	Varför ansöker få utbildningsanordnare om SMY?	17
7.5	Kostnader.....	18
7.6	Har de studerande tillräckliga förkunskaper i svenska?	18
7.7	Lämplig tidpunkt och omfattning	18
7.8	Yrkesområden inom vilka det krävs hög språklig kommunikativ förmåga	18
7.9	Yrkesområden med många utrikes födda	19
7.10	Demografi och yrkesprognoser	19
8	Myndighetens åtgärder och överväganden för förstärkt stöd avseende undervisning i SMY	19
8.1	Utveckling av stöd och information till utbildningsanordnare och studerande	19
8.2	Utveckling av insatsen	20
8.2.1	Kort yrkehögskoleutbildning (kurser)	20
8.2.2	Behörighetsgivande förutbildning	21
8.2.3	Uppdragsutbildning	22
8.3	Incitament till att erbjuda undervisning i svenska med yrkesinriktning	22
8.3.1	Utveckling av ersättningsmodell.....	22
8.3.2	Utveckling av ansökningsförfarandet	23

1 Uppdraget

Av Myndigheten för yrkeshögskolans regleringsbrev för budgetåret 2021 framgår att myndigheten ska arbeta med förstärkt stöd avseende svenska med yrkesinriktning. Myndigheten fick detta uppdrag när regeringen den 23 juni 2021 beslutade att ändra tidigare beslutat regleringsbrev för budgetåret 2021.²

Av regleringsbrevet framgår:

- att myndigheten ska utveckla stöd till utbildningsanordnarna inom yrkeshögskolan avseende hur insatsen svenska med yrkesinriktning kan planeras och genomföras
- att myndigheten, inom ramen för uppdraget, ska utveckla informationen om insatsen till såväl studerande som till utbildningsanordnare
- att myndigheten ska lämna förslag på hur svenska med yrkesinriktning kan utvecklas
- att myndigheten ska, om så bedöms lämpligt, föreslå hur incitamenten kan stärkas för utbildningsanordnare att erbjuda svenska med yrkesinriktning till studerande som bedöms ha nytta av insatsen.

Syftet med uppdraget är att fler studerande med annat modersmål än svenska som har behov av insatsen ska få ta del av den och att detta på längre sikt ska leda till att fler kan slutföra sin utbildning och gå vidare till ett arbete. Myndigheten ska redovisa uppdraget till regeringen, Utbildningsdepartementet, senast den 30 september 2022.

2 Bakgrund

2.1 Yrkeshögskolan

Yrkeshögskolan är fortfarande en förhållandevis ung utbildningsform. Relevanta bestämmelser finns främst i lagen (2009:128) och förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan, nedan YHL respektive YHF. Det övergripande syftet med utbildningsformen är att förse den svenska arbetsmarknaden med rätt kompetens. Det är därvid önskvärt att de studerande avslutar utbildningarna med godkända resultat så att de blir anställningsbara och kommer ut på arbetsmarknaden.

2.2 Svenska med yrkesinriktning

I mars 2011 kom en ny bestämmelse om svenska med yrkesinriktning att träda i kraft.³ Bestämmelsen stadgade att myndigheten vid sin fördelning av statsbidrag eller särskilda medel även ska ta hänsyn till om en utbildning inbegriper undervisning i svenska med yrkesinriktning.⁴ I april 2016 ersattes nämnda bestämmelse.⁵ Den nya bestämmelsen som alltså gäller, innebär att statsbidrag respektive särskilda medel även får lämnas för kostnader för undervisning i svenska med yrkesinriktning i utbildningarna.⁶ Det är utbildningsanordnaren som ansöker om statliga medel för insatsen, inte den studerande.

² Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Myndigheten för yrkeshögskolan, Regeringsbeslut 2021-06-23, U2021/03055 (delvis), U2021/03131

³ Förordning (2011:110) om ändring i YHF

⁴ 5 kap. 5 § 2 st. YHF

⁵ Förordning (2016:155) om ändring i YHF

⁶ 5 kap. 2 § 2 st. YHF

2.3 Tidigare regeringsuppdrag inom området

I regleringsbrevet för budgetåret 2016 fick myndigheten i uppdrag att kartlägga insatsen svenska med yrkesinriktning inom yrkeshögskolan och föreslå åtgärder inom ramen för insatsen som kan bidra till att examensgraden för utrikes födda kvinnor och män kan öka.⁷ Uppdraget redovisades till Regeringskansliet i mars 2017 och visade bland annat att studerande som får stödinsatsen har högre examensgrad jämfört med såväl inrikes som utrikes födda, både totalt och uppdelat på kön. Hela 81 procent av de 111 studerande som då hade fått undervisning i svenska med yrkesinriktning och vars utbildning var avslutad tog examen under åren 2014 och 2015. I rapporten konstaterades dock att statistiken inte kan betraktas som helt säkerställd då den bygger på ett fåtal individer. För samma period uppgick examensgraden för inrikes födda till omkring 75 procent och för utrikes födda till drygt 60 procent.

Statistiken i rapporten visar således på ett samband mellan undervisning i svenska med yrkesinriktning och ökad examensgrad. Om det är undervisningen i sig som leder till ökad examensgrad eller om det är andra faktorer som påverkar är dock ovisst. I rapporten lyfts andra faktorer som, var för sig eller i kombination med varandra, kan påverka examensgraden i form av den studerandes grad av motivation, kvaliteten på utbildningen och i vilken utsträckning utbildningsanordnaren arbetar med språkstöd.

Av rapporten framgår vidare att myndigheten avsåg att utveckla ansökningsförfarandet och se över formerna för svenska med yrkesinriktning för att göra insatsen tillgänglig för fler och mer attraktiv för såväl utbildningsanordnare som studerande. Myndigheten hade också för avsikt att i en förstudie arbeta fram en ny ersättningsmodell för svenska med yrkesinriktning. Myndighetens arbete med att fortsätta utveckla insatsen redovisas nedan.

2.4 Utvecklingsinsatser

Efter att ovan nämnda regeringsuppdrag, en kartläggning av insatsen svenska med yrkesinriktning, avslutats arbetade myndigheten vidare med att utveckla insatsen. I sitt fortsatta arbete valde myndigheten att fokusera på hur omfattningen av insatsen svenska med yrkesinriktning kan öka.⁸ För att hitta orsaker till att endast ett fåtal utbildningsanordnare hade ansökt om statsbidrag för insatsen skickade myndigheten ut en enkät till alla anordnare med då pågående utbildningar. Enligt enkäten, som besvarades av 48 procent, var den huvudsakliga orsaken till att de inte ansökt om bidrag att de inte haft studerande med behov av undervisning i svenska med yrkesinriktning. Den näst vanligaste orsaken var brist på kunskap om att denna möjlighet finns. I sitt fortsatta arbete fokuserade därför myndigheten på informationsinsatser för att nå gruppen som saknade kunskap om insatsen. Denna informationsinsats ledde till att ansökningarna mer än tredubblades jämfört med de föregående fyra åren. Under 2017 inkom 74 ansökningar jämfört med i snitt 21 ansökningar per år för tiden 2013 till 2016.

3 Genomförande

Som underlag för denna rapport har myndigheten bjudit in utbildningsanordnare och arbetsliv till dialog i syfte att få deras syn på hur undervisning i svenska med yrkesinriktning bedrivs på bästa sätt och hur insatsen kan utvecklas. Vidare har inhämtats synpunkter på hur incitamenten kan stärkas för att utbildningsanordnare ska erbjuda insatsen till sina studerande.

Myndigheten har även använt sig av uppgifter som finns tillgängliga i myndighetens statistikredovisningar och i myndighetens databas.

⁷ Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Myndigheten för yrkeshögskolan, Regeringsbeslut 2016-10-13, U2016/04315/GV

⁸ Utveckling av insatsen svenska med yrkesinriktning, dnr. MYH 2017/4527

För att få kunskap om insatsens reella effekt har myndigheten intervjuat studerande som tagit del av insatsen, resultatet redovisas nedan.

4 Gällande bestämmelser

Av lagen om yrkeshögskolan framgår att ett av syftena med yrkeshögskolan är att säkerställa att eftergymnasiala yrkesutbildningar som svarar mot arbetslivets behov kommer till stånd (1 § YHL).

För de utbildningar som redan bedrivs med statsbidrag eller särskilda medel har Myndigheten för yrkeshögskolan möjlighet att lämna ytterligare statsbidrag eller särskilda medel för kostnader för undervisning i svenska med yrkesinriktning i utbildningarna (5 kap. 2 § 2 st. YHF).

Grundläggande behörighet att antas till utbildningen har den som

1. har avlagt en gymnasieexamen i gymnasieskolan eller inom kommunal vuxenutbildning,
2. har en svensk eller utländsk utbildning som motsvarar kraven i 1,
3. är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge och där är behörig till motsvarande utbildning, eller
4. genom svensk eller utländsk utbildning eller praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen (3 kap. 1 § YHF).

För grundläggande behörighet krävs dessutom att den som har annat modersmål än svenska, danska, färöiska, isländska eller norska ska ha de kunskaper i svenska som behövs (3 kap. 2 § YHF). Kravet ska ställas i förhållande till vad som behövs för att tillgodogöra sig den enskilda utbildningen, vilket medför att det finns en bredd på vad detta krav innebär. Vad kravet på kunskaper i svenska innebär är således beroende av utbildningens innehåll, en bedömning behöver göras för att kunna avgöra vad som faktiskt krävs för att tillgodogöra sig utbildningen.

Det är dock möjligt att göra undantag från nämnda behörighetskrav, om den sökande bedöms kunna tillgodogöra sig utbildningen och därefter utöva det yrke som utbildningen förbereder för (3 kap. 4 § YHF). För sökande som varken har ett godkänt gymnasiebetyg i svenska eller motsvarande och inte heller något av nämnda språk som modersmål bör, för att kunna bedöma om den sökande kan tillgodogöra sig utbildningen och därefter utöva det yrke som utbildningen förbereder för, någon form av prövning av den sökandes kunskaper i svenska göras.

Avgränsningen mot gymnasieutbildning tydliggörs i lagen om yrkeshögskolan genom att det där anges att en utbildning inom yrkeshögskolan väsentligen ska bygga på de kunskaper som eleverna får på nationella program i gymnasieskolan eller motsvarande kunskaper (5 § YHL).

5 Myndighetens praxis

Myndighetens nuvarande praxis innebär att statliga medel normalt betalas ut för maximalt två timmars undervisning per vecka under ett år i taget. Myndigheten ersätter numera inte kostnader för material eller resor, utan endast kostnader för ren undervisning. Undervisningen kan ske både individuellt och i grupp, det är utbildningsanordnaren som utifrån den eller de studerandes behov gör en bedömning av vad som är mest ändamålsenligt och därvid bestämmer hur detta ska ske.

Statliga medel betalas ut motsvarande faktiska kostnader. Arvodet per timme behöver dock vara rimligt. Vid denna rimlighetsbedömning använder sig myndigheten av den schablonmodell som finns vad gäller statsbidrag/särskilda medel för särskilt pedagogiskt

stöd (SPS). Undervisning i svenska med yrkesinriktning liknar i viss mån den stödsats som studerande kan erbjudas i form av utökad lärartid inom SPS. Här är det maximala beloppet som kan utgå per timme 1 350 kronor. Genomförs utbildningen av extern aktör begär myndigheten in en offert.

Merparten av de ansökningar som inkommer till myndigheten beviljas oftast fullt ut men ibland med ett färre antal timmar än vad ansökan omfattar. Det som försvårar prövningen är att det kan vara svårt att bedöma om det som utbildningsanordnaren beskriver att undervisningen ska innefatta utgör undervisning i svenska med yrkesinriktning eller om det är undervisning i svenska för att den studerande ska kunna tillgodogöra sig den teoretiska delen av utbildningen. För att kunna göra denna gränsdragning fordras mycket god kännedom om den aktuella utbildningen.

När det tydligt framgår av ansökan att den studerande inte kan tillgodogöra sig utbildningen utan undervisning i svenska avslås ansökan. Det är då myndighetens bedömning att undervisningen skulle sakna det inslag av yrkesinriktning som är en förutsättning för ersättning i form av statsbidrag/särskilda medel.

6 Underlag

6.1 Ansökningar och beslut

Från 2012 till och med 2021 har myndigheten fattat sammanlagt 593 beslut avseende ansökningar om statliga medel för undervisning i svenska med yrkesinriktning. Merparten av ansökningarna har beviljats, ett fåtal har genererat avslag och några har avskrivits. Antal ansökningar är färre än antal individer som fått ta del av undervisning vilket förklaras med att en del ansökningar avser undervisning i grupp.

Under år 2021 inkom 145 ansökningar om statliga medel för kostnader avseende undervisning i svenska med yrkesinriktning. Flertalet ansökningar avsåg enskild undervisning, ett tiotal ansökningar avsåg undervisning i grupp. Under året fattade myndigheten sammanlagt 142 beslut, en klar majoritet beviljades.

6.2 Studerande

Antalet studerande som får undervisning i svenska med yrkesinriktning inom yrkeshögskolan har ökat över tid. Under 2012 var det 10 studerande som fick ta del av insatsen, året efter hade antalet nästan dubblats. Antalet studerande som fått ta del av insatsen har därefter ökat till att år 2017 uppgå till drygt 100, detta antal har sedan varit relativt konstant de följande tre åren. År 2021 skedde en kraftig ökning, antalet studerande som då fick del av insatsen uppgick till 141.

Den kraftiga ökningen mellan åren 2020 och 2021 motsvarar 42 procent, vid en jämförelse med år 2012 uppgår ökningen till drygt 1 300 procent. Totalt uppgår antalet studerande som fått ta del av insatsen mellan åren 2012–2021 till 682. Att notera här är att samma studerande kan ha fått undervisning under mer än ett år och därvid förekomma flera gånger i de tal som här redovisas.

6.3 Examensgrad

Som anges under avsnittet Bakgrund visade myndighetens tidigare undersökning år 2017 att studerande som då fått stödinsatsen hade högre examensgrad jämfört med såväl inrikes som utrikes födda. Så många som 81 procent av de studerande som fått undervisning i svenska med yrkesinriktning och vars utbildning var avslutad tog examen. Redan samma år som myndigheten återrapporterade uppdraget gjordes en uppföljning som inkluderade ytterligare studerande som avslutat sina utbildningar aktuellt år, examensgraden kom då att uppgå till 78 procent.

Examensgraden för de studerande som för tiden 2012–2021 fått undervisning i svenska med yrkesinriktning och vars utbildning avslutats senast den 31 december 2021 uppgår till 78 procent. Andelen examinerade är således något lägre än den som rapporterade till Regeringskansliet 2017 men densamma som den myndigheten tog fram i slutet samma år. Examensgraden om 78 procent kan jämföras med den totala examensgraden inom yrkeshögskolan som enligt den senast publicerade uppgiften uppgår till 72 procent.⁹ Procentenheten kan också jämföras med examensgraden för inrikes respektive utrikes födda som för år 2020 var 74 respektive 62 procent.

6.4 Utbildningsanordnare

Antalet utbildningsanordnare som har ansökt om statliga medel för undervisning i svenska med yrkesinriktning uppgår under åren 2012–2021 till totalt 44. Antalet om 44 anordnare ska ställas i relation till det antal om drygt 300 unika anordnare myndigheten har haft under motsvarande tidsperiod. Av den rapport myndigheten redovisade år 2017 framgår att det då var ungefär tio procent av utbildningsanordnarna inom yrkeshögskolan som stod bakom ansökningarna om statliga medel för undervisning i svenska med yrkesinriktning. I dag är denna siffra marginellt högre och uppgår till 14 procent.

Under 2021 var antalet utbildningsanordnare som ansökt om statligt stöd för att bedriva undervisning i svenska med yrkesinriktning till antalet sammanlagt 13. Tre av dessa 13 utbildningsanordnare står under år 2021 för 98 av sammanlagt 145 inkomna ansökningar, det vill säga närmare 70 procent av ansökningarna.

⁹ Myndigheten för yrkeshögskolan, årsredovisning 2021, ISBN nr: 978-91-89163-47-8

6.5 Kostnader

Myndigheten har sedan 2014 och fram till maj 2022 betalat ut statliga medel för undervisning i svenska med yrkesinriktning motsvarande närmare 7,5 miljoner kronor. Beloppet har ökat över tid, i takt med att insatsen har blivit mer etablerad och att yrkeshögskoleutbildningarna har blivit fler. Myndighetens totala anslag att fördela inom yrkeshögskolan uppgår för år 2022 till drygt 3,6 miljarder kronor. Med denna arbetsuppgift, att betala ut statliga medel, följer att det är av intresse att mäta effekten av undervisningen.

6.6 Dialogmöte

Som ett led i att utveckla insatsen, undervisning i svenska med yrkesinriktning, bjöd myndigheten in representanter från arbetslivet samt utbildningsanordnare inom yrkeshögskolan till att delta i ett dialogmöte våren 2022. Tyvärr uteblev inbjudna representanter från arbetslivet. Vid detta dialogmöte diskuterades i huvudsak följande. När i utbildningen undervisning i svenska med yrkesinriktning bör ges, hur ofta undervisningen bör ges, digitalt eller på plats, vad den innehåller samt vem som ger undervisning. Vidare resonerades kring dilemmat med att studerande trots behov avböjer till undervisning, att det finns utbildningsområden där det är särskilt viktigt med goda kunskaper i svenska och problematiken med att studerande har glädjebetyg. Anordnarna framförde också önskemål om att få bedriva preparandkurser i svenska. Avslutningsvis uppgav de möjliga orsaker till att inte fler anordnare ansöker om medel för insatsen.

Flera utbildningsanordnare framhöll vikten av att tidigt informera de studerande om möjligheten att få undervisning i svenska med yrkesinriktning, detta för att redan i samband med skolstarten kunna påbörja undervisningen. De underströk att de studerande ofta är i behov av undervisning i svenska med yrkesinriktning under hela utbildningstiden. De studerande behöver sakkunskap innan det är möjligt att tillgodogöra sig yrkesinriktad svenska. Undervisning i svenska med yrkesinriktning behöver därmed följa utbildningens övriga kurser.

Det fanns olika uppfattningar om hur ofta undervisningen bör ske för att uppnå optimalt resultat. Någon ansåg att undervisning behöver ske minst en gång per vecka, någon annan ansåg att en till två timmar per månad var tillräckligt. Som en övre gräns angavs en till två timmar per vecka. Undervisningen uppgavs ske både på plats och digitalt.

Vad undervisningen mer konkret utgörs av uppgavs variera men ofta handlar det om undervisning i uttal, fackterminologi samt hjälp med hur man ansöker om LIA och arbete, både skriftligt och i en intervjusituation. De studerandes studieerfarenhet och studieteknik sades kunna påverka på vilket sätt eller hur stort behov den studerande har av undervisningen.

Vem som undervisar i svenska med yrkesinriktning sades variera hos anordnarna, förekommande är lärare i svenska, egna lärare samt konsulter med sakkunskap inom utbildningsområdet. Någon framhöll att det finns ett stort värde i att ta in externa konsulter med spetskompetens inom den utbildning som den studerande läser.

Utbildningsanordnarna lyfte problematiken med att det finns studerande som, trots behov, avböjer undervisning i svenska med yrkesinriktning. Det främsta hindret synes vara brist på tid men det finns även en övertro på den egna förmågan. Utbildningsanordnarna verkar då för att sälja in fördelarna med insatsen. Att erbjuda undervisning i grupp kan ibland vara en fördel då ingen behöver känna sig utpekad. Huruvida det fungerar att ha undervisning i grupp sades dock vara beroende av om de studerande behöver samma typ av undervisning, vilket i sin tur kan vara avhängt vilket land de kommer från. Oftast är det en fördel om de får individuell undervisning som kan anpassas på individnivå.

Utbildningsområden där det är särskilt viktigt med goda kunskaper i svenska är inom pedagogiska yrken såsom förskola och skola där pedagogiken inte når fram om det saknas goda kommunikationsmöjligheter samt inom yrken där man behöver kunna kommunicera med patienter. Även inom yrken där det är fara för liv och hälsa om något moment utförs felaktigt, såsom inom elbranschen, är det angeläget att kunskaperna i svenska är goda.

Flera utbildningsanordnare beskrev att det finns ett problem med glädjebetyg som medför att studeranden uppfyller kraven på behörighet och antas till utbildningar med bristfälliga kunskaper i svenska. Ett önskemål som framförs är någon form av stöttning från myndigheten vad gäller antagningsprocessen, till exempel ett standardiserat antagningsprov motsvarande "svenska ett" som alla sökanden skulle ha att göra. Ett annat önskemål som framfördes, och som man vill ska framföras till regeringen, är möjligheten att kunna kombinera undervisning i svenska med yrkesinriktning med ett allmänt språkstöd. Denna kombination av undervisning tror man skulle resultera i fler sökande till utbildningarna.

Det framfördes önskemål om att ges möjlighet att anordna preparandkurser i svenska, i synnerhet för de som har betyg i svenska som andraspråk. Det skulle kunna ske i form av workshops med inriktning på olika former av yrkessvenska, såsom teknisk svenska. Ofta handlar behovet hos den studerande om att förstå den svenska arbetsmarknaden. Någon lyfte dock att det kan vara svårt att attrahera sökande som redan har betyg i svenska att gå en preparandkurs i svenska.

Som skäl till att inte fler utbildningsanordnare ansöker om statsbidrag för kostnader avseende undervisning i svenska med yrkesinriktning framfördes att det skulle kunna vara för att det saknas kunskap om att denna möjlighet finns, brist på ekonomiska resurser eller att de inte har den organisation som krävs.

6.7 Intervjuer

Myndigheten har gjort fördjupade intervjuer med fem studerande som fått undervisning i svenska med yrkesinriktning. Syftet med intervjuerna var att ta del av deras upplevelser av undervisningen, detta som ett underlag till att kunna förbättra myndighetens arbete med att ge stöd till anordnarna för planering och genomförande av insatsen. Myndigheten ville också ta reda på om de studerande som tagit del av insatsen kommit i rätt arbete eller något arbete alls. Intervjuerna genomfördes med tre kvinnor och två män i åldrarna 32–56 år som samtliga avslutat yrkeshögskoleutbildningar omfattande 300–400 poäng

inom olika utbildningsområden. Merparten av de intervjuade fick undervisning i svenska med yrkesinriktning en gång per vecka, en av de intervjuade fick det två gånger per vecka medan en annan fick det olika ofta beroende på hur studiesituationen såg ut.

Tre av de intervjuade fick enbart undervisning digitalt, en fick enbart platsbunden undervisning och en fick båda delarna. Den senare upplevde att den platsbundna undervisningen fungerade bäst. Samtliga tyckte att den lärare de haft varit bra, egenskaper som lyftes var att läraren hade ämneskompetens, talade långsamt och att hen kunde ge bra förklaringar. En av de intervjuade hade två lärare, varav den ena ansågs vara bra och den andra inte.

För samtliga bestod undervisningen av läsförståelse, merparten fick dessutom undervisning i uttal och terminologi. Annat som förekom var bland annat hörförståelse, skriva texter, träna på intervjusituationer och få uppgifter förklarade för sig.

Majoriteten av de intervjuade uppgav att undervisningen i svenska med yrkesinriktning bidrog till att de kunde genomföra de teoretiska kurserna i utbildningen. Några ansåg att undervisningen bidrog till att de kunde genomföra sin LIA och någon ansåg dessutom att denna bidrog till att hen fått en LIA-plats. Vidare ansåg några att undervisningen varit till nytta för dem privat, i kontakt med myndigheter, i intervjusituationer och i kontakt med andra människor rent allmänt. Någon ansåg också att undervisningen bidrog till att hen lättare kunde samarbeta med sina klasskamrater och till att hen kunde få fler vänner i klassen.

Två av de intervjuade var arbetslösa, båda sökte arbete och en av dem kommer eventuellt att studera till hösten. En av de tre som arbetar har ett arbete inom det yrke som utbildningen skulle leda till. En av dem som har annat arbete har blivit erbjuden arbete inom det yrke som utbildningen skulle leda till men tackade nej då arbetet var på en ort långt hemifrån.

6.8 Yrkesområden inom vilka det krävs hög språklig kommunikativ förmåga

Språket är sannolikt människans främsta redskap för kommunikation. Förmågan att behärska det svenska språket och då specifikt yrkessvenska är olika viktig inom olika yrken. I yrkesroller som innefattar en nära kontakt med andra människor krävs många gånger att man förstår muntliga direktiv samt att man kan dokumentera och kommunicera såväl skriftligt som muntligt. Inom yrkesområden, där kontakten med andra människor är av mindre betydelse, är det inte fullt lika angeläget med goda kunskaper i det svenska språket men kunskapen i yrkessvenska kan ha stor betydelse.

De yrkeshögskoleutbildningar som leder till yrken inom välfärdsområdet, så som inom skola, vård och omsorg, syftar delvis till att avlasta personal inom vården och inom skolan. Här arbetar bland annat pedagoger, tandsköterskor, specialistundersköterskor, lärarassistenter och vårdadministratörer. Yrken inom välfärdsområdet innebär en nära kontakt med andra människor där språket, både en allmän form av svenska och inte minst yrkessvenska, är en förutsättning för att kunna utöva yrket på ett betryggande sätt.

Ett yrke inom denna sektor innebär vidare att man kommer i kontakt med människor som många gånger har en bristande förmåga att kommunicera, såsom barn, äldre människor och människor med funktionsnedsättningar. Här kan språket utgöra deras främsta redskap för att till exempel nå fram med sin pedagogik eller för att kunna ge rätt vård. Inom dessa yrken finns ofta någon form av beroendeförhållande mellan den som utövar yrket och eleven/patienten/brukaren som medför att det är extra viktigt att kommunikationen fungerar bra. Det är därför angeläget att framhålla den betydelse som både svenska och yrkessvenska har för individens säkerhet som elev, brukare och patient.

För att tydliggöra vilken nivå av språklig kompetens som kan behövas inom ett visst yrke kan här nämnas de krav som finns för att få avsluta en utbildning med en yrkeshögskoleexamen. Efter avslutad yrkeshögskoleutbildning ska den studerande bland annat ha specialiserade kunskaper inom ett arbets- eller studieområde, kunna utföra specialiserade arbetsuppgifter, lösa sammansatta problem, kommunicera åtaganden på minst ett främmande språk och självständigt kunna behandla innehållet i ett arbets- eller studieområde. För en specialistundersköterska innebär dessa krav att hen ska ha färdigheter att planera, genomföra och dokumentera vårdinsatser samt att ha kompetenser att handleda andra inom området. För en lärarassistent kan nämnda krav bland annat innebära att vara läraren behjälplig i klassrummet eller stötta enskilda elever.

Att språket är av stor betydelse inom just vården stärks av betänkandet *Vilja välja vård och omsorg* (SOU 2021:52) som publicerades i juni 2021, i vilket framhålls att utbildningsnivån inom vården och omsorgen om äldre behöver höjas och att bristande kunskaper i svenska språket på många håll är ett problem.¹⁰ Utredningen rekommenderade att arbetsgivaren bör genomföra språkutbildningsinsatser för vård- och omsorgspersonal som saknar tillfredsställande kunskaper i svenska språket.

6.9 Yrkesområden med många utrikes födda

För att kunna bedöma om det är aktuellt med riktade insatser, för att synliggöra och informera om insatsen till anordnare, vägledare och arbetsliv, är andelen utrikes födda inom olika yrkesområden av intresse.

Sveriges vanligaste yrke är som undersköterska inom hemtjänsten, hemsjukvården eller på äldreboenden.¹¹ Yrkesgruppen består av inte mindre än 129 000 anställda och majoriteten, 90 procent, är kvinnor. Drygt 40 000 inom denna yrkesgrupp är utrikes födda (32 procent).

Av uppgifter från Statistiska centralbyrån framgår att vad gäller utrikes födda så återfinns flest anställda, fördelat efter kända yrken, som städare. På andra plats kommer undersköterskor inom hemtjänsten, hemsjukvården och äldreboende och på tredje plats återfinns vårdbiträden.

Den yrkesgrupp som har högst andel personer som är födda i ett annat land är pizzabagare. Stor andel utrikes födda finns även bland städare och övrig hemservicepersonal.

6.10 Demografi och yrkesprognoser

Av arbetsförmedlingens omvärldsrapport framgår att den demografiska utvecklingen fram till 2031 innebär att tyngdpunkten i befolkningsökningen ligger hos de äldre, särskilt de över 85 år.¹² Detta innebär, allt annat lika, en ökad belastning inom vård och omsorg och en ökad efterfrågan på personal inom vårdyrken. Vidare framgår att i åldersgruppen 13–19 år väntas befolkningen öka mer än befolkningen som helhet vilket sannolikt leder till en ökad efterfrågan på personal inom pedagogiska yrken. Inom stora delar av den offentliga sektorn är efterfrågan på arbetskraft direkt kopplade till de demografiska förändringarna. Den kopplingen finns inte vad gäller arbetskraft inom näringslivet. För att försörjningsbördan¹³ inte ska öka behöver, enligt nämnd rapport, de förvärvsarbetande öka i åtminstone samma procentuella takt som hela befolkningen. I rapporten framhålls att det finns en outnyttjad potential på arbetsmarknaden, bland annat i form av utrikes

¹⁰ SOU 2021:52. Vilja välja vård och omsorg, s. 17, Betänkande av utredningen Nationell samordnare för kompetensförsörjning inom vård och omsorg om äldre.

¹¹ Statistiska centralbyrån, Yrken i Sverige (scb.se)

¹² Arbetsförmedlingen, Omvärldsrapport 2022 Digitalisering, demografi och arbetsmarknadspolitik, dnr Af-2022/0016 5699

¹³ Försörjningsbördan utgörs av totalbefolkningen dividerat med antal förvärvsarbetande i yrkesaktiv ålder.

födda där sysselsättningsgraden är lägre än bland inrikes födda och det gäller särskilt kvinnor.

På uppdrag av regeringen arbetar Myndigheten för yrkeshögskolan med att analysera arbetsmarknadens behov av utbildningar inom yrkeshögskolan. I sin analys för området "vård och omsorg om äldre", vilket inbegriper en gruppering av utbildningsinriktningar inom yrkeshögskolan som kan kopplas till detta område, konstateras att både antalet och andelen äldre människor i samhället ökar. Myndigheten har därvid dragit slutsatsen att detta innebär ett ökat behov av både kompetens och resurser vad gäller vård och omsorg om äldre.¹⁴

Myndighetens områdesanalys överensstämmer med den prognos Arbetsförmedlingen har gjort över var efterfrågan på jobb finns de kommande fem åren. Arbetsförmedlingens yrkesprognos visar att de yrken som framöver efterfrågas, fram till 2026, främst finns inom vården.¹⁵ Yrken där det förväntas vara mycket stora möjligheter att få jobb är läkare, barnmorskor, specialistsjuksköterskor och tandläkare. Det kommer även att vara stor efterfrågan på systemanalytiker, lärare i yrkesämnen, förskollärare och poliser. Andra yrken där det förväntas vara stora möjligheter att få jobb är som medicinska sekreterare, vårdadministratörer och undersköterskor.

Enligt uppgift från Arbetsförmedlingen är närmare 340 000 personer inskrivna som arbetslösa.¹⁶ Samtidigt finns det en kompetensbrist på arbetsmarknaden som behöver omhändertas genom kompetensutveckling. Språket är nyckeln till en stor del av arbetsmarknaden och ofta en kvalifikation som krävs för att kunna utföra ett arbete på det sätt som yrket fordrar. Studerande behöver reella kunskaper i svenska för att kunna tillgodogöra sig flertalet av de yrkeshögskoleutbildningar som erbjuds. Efter avslutad utbildning behöver kunskaperna i det svenska språket vara på en relativt hög nivå för att kunna utföra det yrke som utbildningen ska leda till.

7 Analys och slutsatser

7.1 Vad innebär bestämmelserna om SMY?

För studerande inom yrkeshögskolan, som är i behov av att förbättra sina språkliga kunskaper, finns det möjlighet att få undervisning i svenska med yrkesinriktning.

För utbildningar inom yrkeshögskolan får statsbidrag lämnas till kommuner, regioner eller enskilda fysiska eller juridiska personer och särskilda medel får lämnas till universitet eller högskolor som har staten som huvudman och som omfattas av högskolelagen (1992:1434). Statsbidrag respektive särskilda medel får även lämnas till nyss nämnda aktörer för kostnader för undervisning i svenska med yrkesinriktning i utbildningarna. Det nyss skrivna, vilket är hämtat från förordningen om yrkeshögskolan, är vad myndigheten har att förhålla sig till när anordnare ansöker om statliga medel för den insats som här är i fråga.

Vad undervisning i svenska med yrkesinriktning är definieras således inte i författningstexten. Förarbeten som förklarar, eller i vart fall ger någon vägledning, om vad denna undervisning ska utgöra saknas. Lagstiftaren har således överlämnat denna tolkning till rättstillämpningen. Eftersom besluten om statliga medel för undervisning i svenska med yrkesinriktning inte är överklagbara så utgörs rättstillämpningen här enkom av myndigheten.

¹⁴ MYH:s rapport 2022, Områdesanalys: Vård och omsorg om äldre, dnr MYH 2022/3770

¹⁵ Arbetsförmedlingens uppdaterade yrkesprognos, pressmeddelande 19 maj 2022

¹⁶ Arbetsförmedlingens statistik om arbetslöshet och arbetssökande för augusti 2022.

Av reglerna i lag och förordning om yrkeshögskolan framgår att utbildning inom yrkeshögskolan ska vara eftergymnasial. Reglerna ger enligt myndighetens mening viss vägledning i frågan om vad undervisning i svenska med yrkesinriktning utgör.

Ett grundläggande krav för att vara behörig till en utbildning är att den som har annat modersmål än svenska, danska, färöiska, isländska eller norska ska ha de kunskaper i svenska som behövs (3 kap. 2 § YHF). Undantag från språkravet kan göras om den sökande bedöms kunna tillgodogöra sig utbildningen och därefter utöva det yrke som utbildningen förbereder för (3 kap. 4 § YHF). För många utbildningar handlar de grundläggande kunskaperna i svenska om att förstå och göra sig förstådd genom tal och skrift samt att kunna kommunicera på ett sätt som utbildningen kräver. De språkkunskaper som krävs i arbetslivet kan skilja sig från vad som krävs för att tillgodogöra sig den teoretiska delen av utbildningen. I arbetslivet behöver man kunna omsätta det man lärt sig under utbildningen och för detta kan det krävas yrkesrelaterade språkkunskaper på en högre eller i vart fall annan nivå än vad som fordrades för att kunna tillgodogöra sig utbildningen. Redan under den studerandes LIA, lärande i arbete, har denne fått orientera sig i vad som kommer att krävas när utbildningen avslutats och det är dags att arbeta inom yrket.

Mot bakgrund av att utbildningen är eftergymnasial och att det finns krav på kunskaper i det svenska språket gör myndigheten bedömningen att undervisning i svenska med yrkesinriktning inte kan utgöra undervisning på gymnasial nivå (svenska 1–3 eller svenska som andra språk 1–3).

Vad själva undervisningen i svenska med yrkesinriktning ska bestå av för att utgöra yrkessvenska har lagstiftaren överlämnat åt myndigheten att avgöra. Vår bedömning är att detta styrs av utbildningen, vanligt förekommande är dock att här innefattas undervisning i uttal samt betydelsen av yrkesspecifika termer och fraser.

Myndigheten uppfattar att avsikten med bestämmelsen är att säkerställa att den studerande vid inträde i den yrkesroll som individen utbildar sig för inom yrkeshögskolan har de yrkesinriktade språkkunskaper som arbetsmarknaden fordrar. Såsom bestämmelsen är utformad exkluderas inte inrikes födda utan insatsen är avsedd för de som har ett behov av ifrågavarande undervisning.

7.2 Förändringen av antal ansökningar och studerande

Myndigheten har, för tiden 2012–2021, fattat närmare 600 beslut avseende ansökningar om statliga medel för undervisning i svenska med yrkesinriktning. De flesta ansökningar beviljas och avser individuell undervisning. Antalet studerande som har fått undervisning i svenska med yrkesinriktning inom yrkeshögskolan har ökat över tid. Från tio studerande under 2012 till drygt 140 studerande under 2021. Vårt att notera under denna tidsperiod är att det skedde en kraftig ökning av antalet studerande som fick del av insatsen dels år 2017 dels år 2021. Den kraftiga ökningen, sammanfaller med de riktade informationsinsatser myndigheten har haft. Mot bakgrund härav förefaller det troligt att anordnare av utbildning inom yrkeshögskolan har haft mindre bra kännedom om den möjlighet som finns till statliga medel för insatsen. Myndigheten anser att detta visar att det även i fortsättningen behövs informationsinsatser om möjligheten till undervisning i svenska med yrkesinriktning.

7.3 Examensgrad och anställningsgrad

Avsikten med undervisning i svenska med yrkesinriktning är inte att höja examensgraden för utrikes födda utan att möjliggöra för alla studerande inom yrkeshögskolan att gå ut i arbetslivet med samma språkliga förutsättningar. Det är ändå av intresse att den statistik som utgjorde underlag för myndighetens kartläggning år 2017 visade på en högre examensgrad för de som tagit del av insatsen svenska med yrkesinriktning än såväl inrikes som utrikes födda. Uppföljningen samma år och myndighetens nu aktuella

granskning visar samma resultat. Detta kan tyda på att undervisning i svenska med yrkesinriktning påverkar examensgraden i positiv riktning men eventuella andra orsaker kan inte uteslutas.

Att avsluta utbildningen med en examen är dock inte detsamma som att erhålla vare sig "rätt" arbete eller att överhuvudtaget få ett arbete. Med "rätt" arbete menas här det yrke som utbildningen har förberett för. I nuläget saknar myndigheten uppgifter om hur många av dem som fått undervisning i svenska med yrkesinriktning som kommer i arbete.

Myndigheten finner det därför angeläget att det utreds om insatsen svenska med yrkesinriktning har önskad effekt. Medför eller bidrar insatsen till att de studerande kommer i rätt arbete efter att den huvudsakliga utbildningen är avslutad? Om de studerande inte kommer i rätt arbete uppkommer frågan om insatsen medfört eller bidragit till att de kommit i annat arbete. Om svaret på den frågan besvaras med ett ja, skulle myndigheten kunna dra slutsatsen att insatsen i vart fall kan bidra till att de studerande kommer i någon form av arbete. Här är det också av intresse att ta del av de studerandes egna upplevelser av undervisningen och om de uppfattar att undervisningen haft någon effekt, i yrkeslivet eller privat.

Av de intervjuer myndigheten genomfört med fem studerande går det av naturliga skäl inte att dra några slutsatser. För att få ett bredare underlag, behöver fler individer kontaktas. För att få en så hög svarsfrekvens som möjligt sker en sådan kontakt lämpligen i form av en enkät per mejl. Myndigheten saknar dock mejladresser till de som tagit del av insatsen men ser över möjligheterna att framledes få in dessa uppgifter i syfte att skicka ut en sådan enkät.

7.4 Varför ansöker få utbildningsanordnare om SMY?

Av ovan redovisat underlag framgår att antalet utbildningsanordnare som har ansökt om statliga medel för undervisning i svenska med yrkesinriktning utgör en mindre andel av det totala antalet utbildningsanordnare myndigheten har haft.

Även om antalet anordnare som ansöker om statliga medel för denna insats har ökat över tid utgör dessa fortfarande en relativt liten andel av det totala antalet anordnare. Detta beror sannolikt på att många utbildningsanordnare, trots genomförda informationsinsatser, saknar vetskap om att det finns en möjlighet att erbjuda de studerande undervisning i svenska med yrkesinriktning och erhålla statliga medel för kostnaderna. Enligt den enkät myndigheten genomförde 2017 utgjorde denna brist på kunskap den näst vanligaste anledningen till att man inte ansökt om statligt stöd. Även vid det dialogmöte myndigheten hade med anordnare våren 2022 lyftes just okunskap som en tänkbar anledning till att få anordnare nyttjar denna möjlighet. Att ytterligare informationsinsatser är av avgörande vikt är tydligt. Det finns därför skäl för vidare informationsinsatser till anordnarna.

Det faktum att två av de tre anordnare som står för merparten av inkomna ansökningar under år 2021 är relativt stora anordnare, skulle kunna tala för att själva insatsen är både resurs- och kostnadskrävande. Vid ovan redovisat dialogmöte framfördes detta som ett skäl till att inte fler anordnare ansöker om statliga medel för insatsen. För att möjliggöra undervisning i svenska med yrkesinriktning krävs en del arbete från utbildningsanordnarnas sida, undervisningen riggas inte av sig självt. Myndigheten ersätter endast kostnader för faktisk undervisning, övriga kostnader som uppstår för att bland annat konsultera lämplig lärare och utvärdera vilken typ av undervisning den studerande behöver ersätts således inte. Utifrån antagandet att det finns anordnare som inte har resurser eller möjlighet att bära de kringkostnader som uppstår med anledning av undervisning i svenska med yrkesinriktning kan myndigheten behöva se över sin praxis för ersättning. En annan anledning till att ett fåtal anordnare står för merparten av ansökningarna skulle kunna vara att dessa anordnare har utbildningar där undervisning i svenska med yrkesinriktning är mer aktuellt.

7.5 Kostnader

Kostnaderna för undervisning i svenska med yrkesinriktning har ökat i takt med att utbildningsformen har expanderat. Det belopp som myndigheten betalar ut utgör visserligen en mycket liten del av det totala anslag myndigheten har att fördela. Trots detta finns all anledning att noga bevaka kostnaderna. Skulle ökade kostnader inte stå i proportion till utbildningsformens expansion behöver detta ses över.

Skulle myndigheten ersätta anordnarna fullt ut för deras kostnader för svenska med yrkesinriktning torde kostnaderna för denna insats öka markant. Här kan myndigheten behöva göra en hypotetisk beräkning av hur mycket kostnaderna skulle komma att öka. Den uppskattade kostnadsökningen behöver därefter ställas i relation till den nytta som följer med att fler anordnare erbjuder studerande undervisning i svenska med yrkesinriktning.

7.6 Har de studerande tillräckliga förkunskaper i svenska?

Myndighetens erfarenheter av underlaget i ansökningar om statliga medel för undervisning i svenska med yrkesinriktning, vilka bekräftades i dialogmöte med utbildningsanordnare, är att det finns studerande som inte har tillräckliga språkkunskaper för sin utbildning. De har bedömts vara behöriga till utbildningen men när denna påbörjas visar det sig att betygen inte motsvarar reella kunskaper vilket försvårar möjligheten att tillgodogöra sig utbildningen. Anordnarna framförde att det vore önskvärt om det gavs möjlighet att kombinera den ordinarie utbildningen med både undervisning i yrkessvenska och undervisning på mer grundläggande nivå, ett allmänt språkstöd. Myndigheten anser att detta inte är möjligt med de författningar som reglerar utbildningar inom yrkeshögskolan. Undantaget behörighetsgivande förutbildning är all utbildning inom yrkeshögskolan eftergymnasial.

Under dialogmötet framfördes önskemål om att kunna anordna preparandkurser i svenska, i synnerhet för de som har betyg i svenska som andraspråk. Det skulle kunna ske i form av workshops med inriktning på olika former av yrkessvenska, såsom teknisk svenska. Detta önskemål ligger i linje med myndighetens övervägande om kurser i yrkessvenska.

7.7 Lämplig tidpunkt och omfattning

Anordnarna underströk att de studerande ofta är i behov av undervisning i svenska med yrkesinriktning under hela utbildningstiden och att det i regel krävs viss sakkunskap innan det är möjligt att tillgodogöra sig yrkessvenska. I detta avseende fungerar således gällande regelverk väl, som möjliggör en kontinuerlig undervisning i yrkessvenska.

Hur ofta undervisningen bör ske för att uppnå ett optimalt resultat hade anordnarna en något olika uppfattning om, som en övre gräns angavs en till två timmar per vecka. Myndighetens praxis om att bevilja maximalt två timmar per vecka är således, utifrån anordnarnas uppfattning, inte för lågt beräknat. Mot bakgrund av att besluten inte går att överklaga utgör anordnarnas uppfattning en indikation på att myndigheten är rätt ute i sin bedömning vad gäller maximalt antal timmar.

7.8 Yrkesområden inom vilka det krävs hög språklig kommunikativ förmåga

Inom skola, vård och omsorg utgör språket sannolikt det främsta arbetsredskapet, brister här i kan medföra att information inte tas emot eller förmedlas korrekt. Detta kan medföra att den som utövar yrket inte når fram med pedagogiken eller att patienten/brukaren inte får adekvat vård.

Inom nämnda yrkesområden samt inom yrken där det finns fara för liv och hälsa som inom elbranschen finns särskilt stora behov av hög språklig kommunikativ förmåga. Här

skulle det kunna bli aktuellt med bland annat riktade informationsinsatser till anordnare som bedriver utbildning inom dessa yrkesområden samt berört arbetsliv.

7.9 Yrkesområden med många utrikes födda

Av redovisat underlag framgår att många utrikes födda arbetar som undersköterskor inom hemtjänsten, hemsjukvården och äldreboende samt som vårdbiträden. Det finns således många utrikes födda inom de yrkesgrupper myndigheten anser det särskilt viktigt att kunna behärska det svenska språket, både yrkessvenska och en mer allmän form av svenska. Att vara utrikes född innebär inte per automatik att man inte har kunskaper i det svenska språket på den nivå som är önskvärd inom arbetslivet. Däremot finns det även här skäl att beakta detta underlag vid bedömning av vilka insatser som bör diskuteras. Här skulle det kunna bli aktuellt med än mer riktade informationsinsatser till anordnare och den del av arbetslivet myndigheten bedömt det är särskilt viktigt att behärska det svenska språket och där det dessutom arbetar många utrikes födda.

7.10 Demografi och yrkesprognoser

Tyngdpunkten i befolkningsökningen ligger hos de äldre, vidare väntas åldersgruppen tonåringar öka mer än befolkningen som helhet. Myndighetens uppfattning är att detta sannolikt leder till att behovet av skola, vård och omsorg kommer att öka vilket skulle innebära en ökad efterfråga på personal inom dessa yrkesområden. Denna slutsats stämmer väl överens med Arbetsförmedlingens prognos över var efterfrågan på jobb kommer att finnas de närmaste fem åren. Nämda yrkesområden har myndigheten identifierat som yrkesområden inom vilka det är angeläget att den som arbetar har goda kunskaper i både yrkessvenska och den mer allmänna svenskan. Vidare är andelen utrikes födda högt representerade inom delar av dessa yrkesområden. Sammantaget innebär detta att det kan vara framgångsrikt med riktad information till anordnare och arbetsliv avseende möjligheten till undervisning i svenska med yrkesinriktning.

8 Myndighetens åtgärder och överväganden för förstärkt stöd avseende undervisning i SMY

8.1 Utveckling av stöd och information till utbildningsanordnare och studerande

I uppdraget ingår att myndigheten ska utveckla stöd till utbildningsanordnarna inom yrkeshögskolan avseende hur insatsen svenska med yrkesinriktning kan planeras och genomföras. Myndigheten ska också utveckla informationen om insatsen till studerande och utbildningsanordnare.

Som ett led i ett utvecklat stöd till anordnarna har myndigheten hösten 2021 anordnat ett webinarium som riktade sig till utbildningsanordnare och vägledare. Här informerades om gällande regelverk, myndighetens praxis och hur insatsen kan planeras och genomföras. Webbinariet spelades in och finns tillgängligt i textad form på myndighetens Youtubekanal.

Myndigheten har också utvecklat informationen till studerande och anordnare. Under hösten 2021 annonserade myndigheten om möjligheten till undervisning i svenska med yrkesinriktning på sitt Instagramkonto för utbildningsformen YH. Målgruppen var studerande och potentiella studerande med utländsk bakgrund, främst nyanlända. Annonsen översattes till engelska, persiska och arabiska. Informationen på myh.se och yrkeshögskolan.se har också uppdaterats. På yrkeshögskolan.se har informationen översatts till 25 språk inklusive lättläst svenska.

Våren 2022 bjöd myndigheten in representanter från arbetslivet och utbildningsanordnare till ett dialogmöte. Syftet med mötet var bland annat att ta del av erfarenheter vad gäller

insatsen, lyssna av vad som kan göras annorlunda och få uppslag till förbättringar. Vid mötet gav myndigheten också sin syn på de frågor som avhandlades. Ovan har redogjorts för vad som framkom under detta dialogmöte.

Myndigheten har för avsikt att regelbundet anordna webinarier alternativt dialogmöten för att ytterligare synliggöra möjligheten att erbjuda studerande, med behov, undervisning i svenska med yrkesinriktning. Detta är också ett utmärkt tillfälle att ta del av anordnarnas erfarenheter.

8.2 Utveckling av insatsen

I myndighetens uppdrag ingår att lämna förslag på hur svenska med yrkesinriktning kan utvecklas, myndighetens överväganden redovisas nedan.

I sin nuvarande form bedrivs undervisning i svenska med yrkesinriktning utanför ordinarie utbildning, undervisningen i svenska med yrkesinriktning ingår således inte som en kurs i en utbildning. Redan 2015 belystes att studerande önskade att denna undervisning ska integreras i den ordinarie undervisningen.¹⁷

Som ett led i att utveckla insatsen har myndigheten gjort en översyn av de utbildningsformer som finns inom yrkeshögskolan, fokus har varit att utröna huruvida det är möjligt att bedriva ifrågavarande undervisning i annan form. Nedan redovisas möjliga sätt till att i annan form än i dag bedriva undervisning i yrkessvenska. Vidare beskrivs hur myndigheten kan utveckla ansökningsförfarandet.

8.2.1 Kort yrkeshögskoleutbildning (kurser)

För att ytterligare utveckla yrkeshögskolans flexibilitet och utbildningsformens möjlighet att svara mot behov av fördjupad, breddad eller förnyad kompetens i arbetslivet infördes år 2020 möjligheten att anordna korta yrkeshögskoleutbildningar.

Korta yrkeshögskoleutbildningar är utbildningar som omfattar mindre än 100 yrkeshögskolepoäng och som kan utgöras av kurser eller kurspaket. En omfattning om 100 poäng motsvarar 20 veckors heltidsstudier. För att få anordna en kort yrkeshögskoleutbildning krävs att den mindre omfattningen är motiverad utifrån arbetslivets behov (2 kap. 5 § YHF). Dessa utbildningar leder inte till någon examen (jämför 2 kap. 13–14 §§ YHF).

Korta yrkeshögskoleutbildningar syftar till att utöka möjligheten för yrkesverksamma att förnya och fördjupa sin kompetens.¹⁸ Kraven på särskilda förkunskaper får när det gäller en kort utbildning även avse yrkeserfarenhet eller andra kunskaper än kunskaper från en eller flera kurser i gymnasieskolans nationella program eller motsvarande kunskaper. Som förutsättning för att få uppställa dessa särskilda förkunskapskrav krävs att de är av betydelse för utbildningens speciella inriktning eller det yrkesområde som utbildningen förbereder för.

Myndigheten bedömer att det skulle vara möjligt att bedriva undervisning i svenska med yrkesinriktning i form av en kort utbildning. Kurserna utformas därvid utifrån arbetslivets behov av yrkessvenska, här skulle exempelvis kunna anordnas utbildning i vårdsvenska, pedagogiksvenska och byggsvenska. Detta ligger helt i linje med det önskemål om preparandkurser anordnarna framförde vid dialogmötet.

Kurserna skulle kunna ges till såväl högskoleutbildade så som läkare och lärare som till yrkeshögskoleutbildade så som socialpedagoger och specialistundersköterskor. Inom vissa yrken krävs ingen eftergymnasial utbildning, här kan nämnas arbete som personlig assistent och vårdbiträde. Även för dessa yrkesgrupper skulle det vara möjligt att anordna kurser i specifik yrkessvenska. Vidare skulle det vara möjligt att både anordna

¹⁷ Langas Roe, Nyberg Felix: Möjligheter och utmaningar med yrkeshögskolan som verktyg för integration, dnr MYH 2015/1619

¹⁸ Budgetpropositionen 2020/21:1, utgiftsområde 16, s. 124

kurser som riktar sig mot en bred yrkesgrupp som till exempel arbetar inom vården eller med pedagogik men det skulle även vara möjligt att göra riktade insatser mot specifika yrkesgrupper.

En kurs i yrkessvenska skulle, enligt myndighetens uppfattning, troligen vara till mycket stor hjälp för utrikes födda att kunna använda den utbildning de har med sig från hemlandet som annars riskerar att "brinna inne". Det är ju inte sällan akademiska utbildningar.

För behörighet att antas till en utbildning får det utöver krav på grundläggande behörighet ställas krav på särskilda förkunskaper (3 kap. 3 § YHF). Sådana krav ska vara nödvändiga för att den studerande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. Kraven får avse kunskaper från en eller flera kurser i gymnasieskolans nationella program eller motsvarande kunskaper.

Det är utbildningsanordnaren som avgör vilka särskilda förkunskapskrav som en utbildning ska ha. Detta innebär att utbildningsanordnaren, om denna finner det nödvändigt, har möjlighet att ställa krav på kurs i svenska eller svenska som andraspråk.

För att vara behörig till en kurs i specifik yrkessvenska skulle det vara möjligt att uppställa krav på särskilda förkunskaper i form av svenska ett till tre alternativt svenska som andra språk ett till tre. Sannolikt skulle detta krav på förkunskaper exkludera ett stort antal studerande med behov av förbättrade kunskaper i yrkessvenska. För att även dessa studerande ska komma i fråga för utbildning i yrkessvenska kan utbildningen föregås av behörighetsgivande förutbildning där relevanta delar av svenska ett till tre alternativt svenska som andra språk ett till tre lärs ut (vad gäller BFU se nedan).

Kort kan här nämnas att en kurs i yrkessvenska i viss mån skulle likna den möjlighet som finns att gå en kurs i Sfx, svenska för yrkesutbildade. Mot bakgrund av den brist på kunskaper i det svenska språket som finns inom vissa yrkesområden och att det inom de flesta yrkesområden är angeläget att man behärskar det svenska språket synes det positivt att dessa former av utbildning verkar sida vid sida.

8.2.2 Behörighetsgivande förutbildning

Myndighetens erfarenhet, vilket bekräftades av de som deltog vid ovan nämnda dialogmöte, är att många studerande som behöver undervisning i svenska med yrkesinriktning även behöver undervisning i svenska på gymnasienivå. Även de som har godkända gymnasiebetyg i svenska kan behöva undervisning i svenska på denna nivå.

Enda sättet att i dagsläget kunna tillgodose detta behov inom yrkeshögskolan är genom behörighetsgivande förutbildning eftersom denna utbildning, inte behöver bygga på kunskaper från gymnasieskolan (5 § förordning (2017:13) om behörighetsgivande förutbildning inom yrkeshögskolan (BFYHF)).

Om det finns eller kan antas finnas brist på behöriga sökande till en utbildning inom yrkeshögskolan kan anordnaren, ansöka om att anordna behörighetsgivande förutbildning (3 § BFYHF). En förutsättning för detta är att det behövs kvalificerad arbetskraft med sådan kompetens som den ordinarie utbildningen syftar till att ge. Vidare ska förutbildningen bedrivas som heltidsstudier. En behörighetsgivande förutbildning inom yrkeshögskolan syftar till att ge den studerande kunskaper som motsvarar de krav på behörighet som är uppställda för den ordinarie yrkeshögskoleutbildningen (1 § BFYHF).

För att vara behörig till förutbildningen gäller samma grundläggande behörighet som till yrkeshögskolan i övrigt. Vidare kan utbildningsanordnaren uppställa krav på särskilda förkunskaper även för förutbildningen (5 § BFYHF).

Ansökan om att en behörighetsgivande förutbildning ska få ingå i yrkeshögskolan får göras samtidigt som ansökan om den ordinarie utbildningen eller vid annan tidpunkt (2 § BFYHF).

Genom behörighetsgivande förutbildning kan de studerande som saknar faktiska kunskaper i svenska på gymnasienivå få den undervisning de behöver för att därefter kunna tillgodogöra sig den specifika undervisningen i yrkessvenska. Härigenom kan man lösa problematiken med att studerande kan ha betyg i svenska som inte motsvarar faktiska kunskaper. Även om regelverket med behörighetsgivande förutbildning inte är avsett för undervisning i svenska på gymnasienivå gör myndigheten bedömningen att detta ryms inom ifrågavarande författning.

För att den behörighetsgivande förutbildningen inte ska bli onödigt lång omfattar denna lämpligen endast relevanta delar av valda gymnasiekurser. Förutbildningen behöver således inte omfatta gymnasiekurserna i sin helhet.

8.2.3 Uppdragsutbildning

Den som anordnar en kort yrkeshögskoleutbildning med inriktning yrkessvenska kan erbjuda hela eller delar av utbildningen som uppdragsutbildning till såväl offentliga som icke offentliga uppdragsgivare, detta följer av 8 § förordning (2009:131) om utbildning inom yrkeshögskolan som uppdragsutbildning (UYHF).

Uppdragsutbildning är ett komplement till ordinarie yrkeshögskoleutbildningar som bidrar till omställning och kompetensförsörjning i Sverige. Denna form av utbildning är en möjlighet för arbetsgivare att köpa specifika kurser eller en hel utbildning för att höja kompetensen på sin befintliga personal. Förutom personalutbildning kan aktören även köpa uppdragsutbildning av arbetsmarknadsskäl.

För uppdragsutbildningar finns inga formella behörighetskrav utan det är uppdragsgivaren som bestämmer vem som ska gå utbildningen (5 § UYHF).

Uppdragsutbildning får inte till någon del finansieras med statsbidrag eller särskilda medel, vidare ska den vara avgiftsfri för de studerande (3–4 §§ UYHF).

En uppdragsutbildning ska alltid baseras på en befintlig och pågående yrkeshögskoleutbildning och måste bedrivas inom beslutsperioden för densamma (jämför 2 § UYHF). Att upplägget kan vara flexibelt utifrån uppdragsgivarens önskemål, när det gäller studietakt, studieform och studieort talar ytterligare för att det är en för ändamålet, undervisning i yrkessvenska, lämplig utbildningsform.

Mot bakgrund av de språkliga brister som finns inom vissa yrkesområden bör det vara synnerligen framgångsrikt att bedriva en kort utbildning i yrkessvenska som uppdragsutbildning. Här kan nämnas att även en behörighetsgivande förutbildning kan bedrivas som uppdragsutbildning, något som utifrån de språkbrister som finns ute i arbetslivet, bör vara väl användbart.

8.3 Incitament till att erbjuda undervisning i svenska med yrkesinriktning

I myndighetens uppdrag ingår att, om så bedöms lämpligt, föreslå hur incitamenten kan stärkas för utbildningsanordnare att erbjuda svenska med yrkesinriktning till studerande som bedöms ha nytta av insatsen.

8.3.1 Utveckling av ersättningsmodell

Det statliga stöd som i dag betalas ut till utbildningsanordnare för undervisning i svenska med yrkesinriktning motsvarar faktiska kostnader för undervisning. Utbildningsanordnaren saknar således möjlighet att göra en ekonomisk vinst eller att ens få täckning för sina kostnader.

Sannolikt leder undervisning i svenska med yrkesinriktning till en ökad genomströmning av studerande, att fler tar examen och att fler kommer i arbete efter avslutad utbildning. Dessa faktorer i sig utgör indirekt en form av vinst för utbildningsanordnaren men också för samhället i stort. För anordnaren ska insatsen ställas i relation till det merarbete som

krävs för att möjliggöra undervisning i svenska med yrkesinriktning och de icke ersättningsbara kostnader som följer av detta. Utbildningsanordnaren kan behöva informera de studerande om möjligheten till denna undervisning samt identifiera studerande med behov av denna undervisning. Därefter behöver kartläggas vilken typ av undervisning den studerande behöver. Sist men inte minst behöver en för uppdraget lämplig lärare anlitas. Den som undervisar kan behöva besitta ämnesrelaterade kunskaper. Många gånger kan en redan befintlig lärare eller konsult anlitas för arbetsuppgiften men ibland kan det vara nödvändigt att anlita någon annan. De kostnader som belastar utbildningsanordnarna för att möjliggöra denna undervisning är sammantaget inte försumbara.

Utbildningsanordnarna inom yrkeshögskolan utgörs huvudsakligen av vinstdrivande aktörer. Om utbildningsanordnaren i stället får statliga medel som täcker samtliga kostnader för insatsen alternativt inkluderar möjligheten att göra vinst även för undervisning i svenska med yrkesinriktning, skulle sannolikt fler erbjuda de studerande denna undervisning. Myndigheten avser att se över om det är möjligt och lämpligt att ge ersättning med ett schablonbelopp i stället för att ersätta faktiska undervisningskostnader.

8.3.2 Utveckling av ansökningsförfarandet

Myndigheten anser att det finns skäl att utveckla ansökningsförfarandet, något som skulle gagna både anordnarna och myndigheten.

I dag ansöker utbildningsanordnaren om statliga medel för insatsen genom att skicka in ansökan till myndigheten per mejl. Nuvarande förfarande innebär att myndighetens registratorer diarieför ansökningarna manuellt.

För att effektivisera diarieföringen och förbättra förfarandet för anordnaren ser myndigheten över möjligheten att skicka in ansökan via plattformen Portal Bas, detta skulle kunna länkas via *Mina sidor* vilket är den plattform utbildningsanordnaren i huvudsak använder i sina kontakter med myndigheten. Portal Bas kan kopplas mot myndighetens ärendehanteringssystem, vilket innebär att uppgifter hämtas ur ansökan och ärenden skapas per automatik i myndighetens diarium. Plattformen kan generera en bekräftelse på att ansökan mottagits och att diarienummer tilldelats, uppgifter som många gånger efterfrågas av utbildningsanordnarna. Nämnda utvecklingsinsatser är således av värde både för myndigheten och anordnarna. Att förenkla ansökningsförfarandet skulle dessutom kunna innebära att fler anordnare ansöker om statligt stöd för insatsen.

Rätt kompetens i rätt tid.

Myndigheten för yrkeshögskolan

Myndigheten för yrkeshögskolan
Box 145, 721 05 Västerås, Sweden
www.myh.se